

Alþingi
Erindi nr. P 137/470
komudagur 29.6.2009

**Hagsmunasamtök
Heimilanna**

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík
nefndasvid@althingi.is

Reykjavík, 25. júní 2009

Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna (HH)

Frumvarp til laga, þingskjal 155- 118. mál
Um ráðstafanir í ríkisfjármálum

Frumvarpið er í 16 köflum og tekur á breytingu 15 laga í 30 greinum. Með frumvarpinu eru ékvæði til bráðabyrða í 7 liðum með breytingum á jafn mörgum lögum, auk skýringa og greinargerðar sett fram á 21 blaðsíðu.

Hagsmunasamtök heimilanna vilja byrja á að þakka sýnt traust til að veita Efnahags- og skattanefnd umsögn um frumvarpið. Beiðni um umsögn barst kl 15:30 mánudaginn 22.6. og tærið er fram á að umsögn liggja fyrir eigi síðar enn kl 10 25.6. Þar sem um svo umfangsmikið mál er að ræða þykir umsagnartími vera mjög knappur og vart til þess fallinn að unnt sé að verða við grandskoðaðri umsögn. Ennfremur er bent á að þetta mál er 4. Þingskjalið sem samtökin veita nefndinni umsögn um í þessari viku.

Samkvæmt þessu frumvarpi er gert ráð fyrir að tekjujöfnuður ríkissjóðs verði orðinn jákvæður árið 2012, eftir töluverðan hallarekstur frá árinu 2008 og mun skila um 50,1 milljarða afgangi árið 2013, ná áætlun frumvarpsins fram að ganga. Það eru í sjálfu sér jákvæð áætlun.

Hagsmunasamtök heimilanna benda á að skuldastaða íslenskra heimila er í sögulegum hæðum öllu samhengi og fer enn versnandi. Af framlögðu frumvarpi að dæma er ekki tekið tillit til þeirrar stöðu og er sýnt af framlögðum tölulegum upplýsingum að hér er um einhliða hagsmunagæslu ríkissjóðs að ræða, sem mun verða skilað með verulegum tekjuafgangi árið 2013. Þvert á móti bendir flest til að ríkissjóður ætli heimilunum að taka á sig stærstan hluta þeirra byrða sem í frumvarpinu felast, sem munu valda verulegum fjárhagsþrengingum heimilanna næstu áratugi.

Hagsmunasamtök heimilanna fara fram á að Efnahags- og skattanefnd láti gera framreikning á skuldastöðu heimilanna, sem taki mið af boðuðum aðgerðum ríkisstjórnarinnar, opinberum hagspám, spá um þróun fasteignaverðs, atvinnustig og verðbólgu til sama tímabils og frumvarpið tekur til. Spá þessi sýni fjárhagslega þróun heimilanna; ráðstöfunartekjur, heildarskuldir, eignarhlutfall í húsnæði og þróun kaupmáttar.

Stjórn samtakanna gerir sér fulla grein fyrir alvarleika stöðunnar en hafnar einhliða hagsmunagæslu og sjálfstöku. Ef heimili landsins eiga að taka þátt í þessum aðgerðum og velja áframhaldandi búsetu á landinu verður að viðurkenna og sýna fram á að allar 4 grunnstoðir samfélagsins; þ.e. heimilin, atvinnulífið, fjármálakerfið og hið opinbera muni komast í gegnum þessar hremmingar.

Með umsögn þessari eru fylgiskjöl sem skýra áherslu- og sáttarsjónarmið samtakanna, auk greina sem varpa skýrara ljósi á stöðu heimilanna.

Hagsmunasamtök heimilanna telja mikilvægt að ráðist sé á fjárlagahallann. Samtökin telja að það sé best gert með blönduðu aðgerðum niðurskurðar og tekjuaukningar. Varast verður að aðgerð á einum stað valdi útgjöldum eða tekjuskerðingu í öðrum þætti opinbers rekstrar. Einnig verði að varast að mismuna einstaklingum í sömu tekjuflokkum. Samtökin telja þetta þessu á slíku í tillögum í þingskjali nr. 155.

Eftirfarandi eru ábendingar/athugasemdir/tillögur samtakanna:

1. Útgjaldaauka hjá launagreiðendum vegna 1.gr. verði mætt með samkomulagi við launþegasamtök um að móttframlag launagreiðenda í lífeyrissjóð verði lækkað tímabundið um sömu upphæð og gert er ráð fyrir að tryggingagjald hækki.
2. Í 6. gr. a-lið er nauðsynlegt að gæta þess að ákvæðið skerði ekki lánakjör innlendra fyrirtækja í almennum viðskiptum við erlenda aðila, svo sem vegna kaupa á hráefni, vöru til endursölu, tækjum og búnaði. Að öllum líkindum koma ákvæði um að þetta hafi ekki áhrif á aðila þar sem tvísköttunarsamningar gildi á milli Íslands og heimilisfestisríkis móttakanda.
3. Samtökin telja óskynsamlegt að hrófla við réttindum lífeyrisþega, eins og lagt er til í köflum VII og VIII. Í fyrsta lagi er um mismunun á milli þjóðfélagsþega eftir því hvernig þeir fá tekjur sínar byggt á því hvort viðkomandi er lífeyrisþegi eða ekki. Í öðru lagi er mismunun milli lífeyrisþega eftir því hvort þeir eru ellilífeyrisþegar eða örorkulífeyrisþegar, þ.e. frítekjumörk ellilífeyrisþega eru færð niður í 480.000 kr., meðan örorkulífeyrisþegar halda frítekjumörkum upp á kr. 1.315.000 samkvæmt gildandi bráðabirgðaákvæði. Í þriðja lagi er verið að skerða réttindi fjölmargra ellilífeyrisþega sem töpuðu háum fjárhæðum við hrun bankanna í haust, t.d. í hlutabréfum og peningasjóðum bankanna. Í fjórða lagi mun hluti skerðingarinnar skila sér í hærri útgjöldum þar sem einstaklingar sem við þetta kjósa að fara af vinnumarkaði falla niður fyrir lágmarkstekjumörk einstaklinga eða sambúðarfólks. Í fimmta lagi verður ríkið af skatttekjum. Vafalaust væri hægt að telja upp fleiri atriði, en þetta er látið duga. Samtökin telja að skynsamlegra og réttlátara sé að þær tekjur, sem ætlunin er að sækja í köflum VII og VIII verði fengnar með því að hækka tekjuskattsprósentu um 1-1,5%. Til að koma í veg fyrir að þetta bitni á einstaklingum í lægstu tekjuhópum verði persónuafsláttur hækkaður t.d. um 1.200 kr. Þannig hefur hækkun tekjuskatts engin áhrif á aðila með tekjur undir u.þ.b. 184.000 kr.
4. Samtökin telja að skerðingar í kafla IX geti ekki komið til framkvæmda fyrr en í fyrsta lagi 1. apríl 2010. Færa má rök fyrir því að gildistíminn 1. júlí 2009 feli í sér afturvirkni, þar sem verðandi foreldrar hafa skipulagt fjármál sín með tiltekna tekjur í huga. Barnið er á leiðinni og því verði ekki breytt. Með því að breyta tímasetningunni í 1. apríl 2010 viti verðandi foreldrar, þó a.m.k. áður en getnaður á sér stað hvaða reglur gilda um fæðingar- og foreldraorlof.
5. Samtökin telja mikilvægt að liðkað verði fyrir möguleikum fólks til gjafsóknar, sbr. kafla X. Núverandi tekjumörk eru allt of lág.

6. Samtökin furða sig á því að mörk í kafla XIII séu fjórfölduð, þegar haft er í huga að aðrar fjárbótaupphæðir í 7. gr. laga nr. 69/1995 hafa ekki hækkað í samræmi við hækkun vísitölu.

Virðingarfyllst,

f h. Hagsmunsamtaka heimilanna / www.heimilin.is

Arney Einarsson
Marinó G. Njálsson
Friðrik Ó. Friðriksson

Fylgiskjöl:

- F H Samfélagssáttmáli 090605 m fb
- F H Gjaldþrot vísitölufjölskyldunnar 2009-6
- F H Skuldastaða heimilanna – MGN 2009-6
- F H Viðhorfskönnun-1 félagsmanna 2009-6
- F H Viðauki Viðauki 2 VK1 Hefur þú þurft að neyta þér um nauðsynjar síðustu mánuði

Skuldastaða heimilanna

- Aftugasemdir Hagsmunasamtaka heimilanna við stöðumat Seðlabanka Íslands

Fimmtudaginn 11. júní hélt Seðlabanki Íslands málstofu þar sem kynnt var greining bankans á ýmsum breytum sem snúa að stöðu heimilanna í því efnahagsfárviðri sem nú gengur yfir. Undirritaður var viðstaddur kynninguna og hefur auk þess skoðað nánar upplýsingar á glærum sérfræðinga Seðlabankans, en glæurnar er að finna á vef Seðlabankans. Niðurstöðurnar verða bornar saman við niðurstöður/ályktanir sérfræðinga Seðlabankans.

Helstu ályktanir sérfræðinga Seðlabankans eru:

- Skuldsetning íslenskra heimila er mikil í alþjóðlegum samanburði þegar hún er mæld í hlutfalli við ráðstöfunartekjur
- Greiðslubyrði lána virðist engu að síður vera viðráðanleg fyrir flesta en um 77% heimila þurfa að verja innan við 40% ráðstöfunartekna í greiðslubyrði íbúða-, bíla- og yfirdráttarlána
- Þegar litið er á stöðu barnafjölskyldna kemur í ljós að 78% hjóna með börn eru með viðráðanlega greiðslubyrði en staða einstæðra er erfiðari
- Eitt af hverjum sex heimilum er með mjög þunga greiðslubyrði og þarf að verja meira en helmingi ráðstöfunartekna í greiðslur lána
- Skuldir þessa hóps heimila sem eru með mjög þunga greiðslubyrði nema um 29% heildarskulda
- Tæplega helmingur heimila með íbúðalán í erlendri mynt er með yfir 500 þ.kr. í ráðstöfunartekjur á mánuði
- Meira en helmingur heimila með íbúðalán í erlendri mynt er með viðráðanlega greiðslubyrði en tæplega fjórðungur er með mjög þunga greiðslubyrði

Þessar ályktanir verða skoðaðar betur, ýmist ein af annarri eða fleiri saman.

1. Skuldsetning íslenskra heimila er mikil í alþjóðlegum samanburði þegar hún er mæld í hlutfalli við ráðstöfunartekjur

Ekki verður deilt um þessa ályktun, enda er staða íslenskra heimila mikið áhyggjuefni. Íslensk heimili toppa um þessar mundir lista yfir skuldsettustu heimili í heiminum. Ástæðurnar eru margþættar, en fyrir utan þá miklu skuldaaukningu sem orðið hefur á undanförunum 22 mánuðum, vegna lækkandi verðgildis íslensku krónunnar í alþjóðlegu samhengi og verðbólgunnar sem fylgdi, þá er ein ástæða í viðbit sem vert er að vekja athygli á. Ráðstöfunartekjur íslenskra heimila duga engan veginn fyrir eðlilegum neysluútgjöldum samkvæmt samantekt Hagstofunnar á útgjöldum heimilanna. Með fylgjandi tafla sýnir dæmi fyrir fjögurra manna fjölskyldu með tveimur fyrirvinnum á meðallaunum.

Tafla 1: Rekstrarreikningur íslensku vísitölufjölskyldunnar

Rað	ÍKR
Launingur karls (nettó) kr. 260.268 x 12 mán*	3.123.216
Launingur konu (nettó) kr. 260.268 x 12 mán*	3.123.216
Samtals	6.246.432
Gjöld	
Neysluútgjöld vísitölufjölskyldunnar ^{2+2**}	6.925.046
Afborganir af íbúðalánum m.v. 30 ára lán ^{***}	1.077.899
Afborganir af LÍN lánum (3,75% af tekjum)	329.400
Samtals	8.332.345
Hagnaður/tap	-2.085.913

* miðað við meðallaun og uppfært m.v. þróun launavísitölu til maí 2009

** miðað við neysluútgjöld fyrir fjögurra manna fjölskyldu án húsaleigu og neysluvísitölu til maí 2009.

*** M.v. meðalskuld Íslenskra heimila, 16 mkr., og miðað við 30 ára lánstíma og 4% verðbólgu.

Lán, tímalán, skammtilán, félagsgjöld er ekki meðtalið í útgjöldum (neysluútgjöldum) heimilanna
Heimild: Arney Einarsdóttir, Morgunblaðið 16. Júní 2009.

Þessa fjölskyldu vantar sem sagt 8 mánuði af meðalárslaunum til að láta enda ná saman, þrátt fyrir vera með 520 þúsund í ráðstöfunartekjur á mánuði (þ.e. meðalráðstöfunartekjur íslensku vísitölufjölskyldunnar). Þennan mismun tekur fjölskyldan líklegast að láni sem eykur skuldsetninguna.

Vísuilega er, samkvæmt tölum Seðlabankans, helmingur barnafjölskyldna með 500.000 kr. eða meira í ráðstöfunartekjur á mánuði, en í þeim tölum kemur ekkert fram hver fjöldi er í heimili, þ.e. hvernig tekju dreifing er eftir fjölda barna.

2. Greiðslubyrði lána virðist engu að síður vera viðráðanleg fyrir flesta en um 77% heimila þarf að verja innan við 40% ráðstöfunartekna í greiðslubyrði íbúða-, bíla- og yfirdráttarlána.

Þegar litið er á stöðu barnafjölskyldna kemur í ljós að 78% hjóna með börn eru með viðráðanlega greiðslubyrði en staða einstæðra er erfiðari

Um þetta er margt að segja. Í fyrsta lagi, þá viðurkennir sérfræðingur Seðlabankans að tölur bankans taka greiðslur lána eins og þær voru í febrúar á þessu ári. Þetta þýðir að greiðslubyrði þeirra, sem fóru í frysingar eða aðrar tímabundnar skilmálabreytingar til að lækka mánaðarlegar greiðslur, á eftir að hækka verulega. Hve mikið er ómögulegt að segja, en nokkuð öruggt er að það verða fleiri en 23% heimila sem nota meira en 40% af ráðstöfunartekjum sínum í fastar afborganir lána. Í öðru lagi, þá eru þessi mörk, þ.e. 40%, í hærrí kantinum og eðlilegra að miða við 30% sem viðmið.

Hér má spyrja hver hafi ákveðið að það væri viðráðanlegt fyrir heimili að nota allt að 40% af ráðstöfunartekjum í fastar afborganir lána? Í þriðja lagi, skiptir engu máli hvort viðkomandi heimili er með 150 þúsund kr. í ráðstöfunartekjur eða 800 þúsund kr.? Ef heimili sem er með 150.000 kr. þarf að greiða 60.000 kr. í fastar afborganir, þá eru ekki nema 90.000 kr. eftir fyrir öllu öðru og í því samhengi vert að hafa í huga að 49% heimila eru með innan við 250.000 kr. í ráðstöfunartekjur á mánuði. Um 66% einstæðra foreldrar eru í þessum hópi og 22% að auki eru með ráðstöfunartekjur upp á 250-350 þúsund kr. á mánuði. Það eru því aðeins 12% einstæðra foreldra með meira en 350 þúsund kr. í

ráðs öfunartekjur á mánuði meðan 34% allra heimila er í slíkri stöðu og 75% hjóna með barn/börn. Hver er í hverjum tekjuflokki skiptir ekki megin máli, en það er óraunhæft að gera ráð fyrir að heimili í lægr tekjuhópum hafi sama möguleika á því að setja 20-40% af ráðstöfunartekjum sínum í fastar afborganir lána og þeir sem eru í hærri tekjuhópnum.

Varðandi þá fullyrðingu Seðlabankans, að 78% hjóna með börn séu með viðráðanlega greiðslubyrði, þá sýna tölur úr lið 1 að svo er alls ekki. Hugsanlega er hægt að segja að 44% hjóna sé með viðráðanlega greiðslubyrði, en allt annað veitur á tölum sem hvergi koma fram, þ.e. hver er fjölskyldustærðin og hver níg dreifist greiðslubyrðin eftir ráðstöfunartekjum hjóna með börn. Hjón með 4 börn og ráðs öfunartekjur upp á 350-650 þúsund eru t.d. í mun verri stöðu en hjón með eitt barn og ráðs öfunartekjur yfir 500 þúsund. Þessi fullyrðing er því gjörsamlega órökstudd.

3. Eitt af hverjum sex heimilum er með mjög þunga greiðslubyrði og þarf að verja meira en helmingi ráðs öfunartekna í greiðslur lána

Skuldir þessa hóps heimila sem eru með mjög þunga greiðslubyrði nema um 29% heildarskulda

Aftur komum við að spurningunni um það hvað telst þung eða mjög þung greiðslubyrði. Það veitur algjörlega á samsetningu heimilisins og ráðstöfunartekjum. Um 17% heimila notar yfir 50% af ráðs öfunartekjum sínum í afborganir lána, en þá er ekki öll sagan sögð. Inn í þessa tölu vantar námslán og hluti lána hefur verið frystur eða aðrar skilmálabreytingar gerðar til að draga úr greiðslubyrði. Nú fara minnst milli 4 og 5% af tekjum í greiðslur námslána sem er ekki óvarlegt að meta sem 6 – 8% af ráðstöfunartekjum. Stór hluti af þeim sem greiða 40-50% af ráðstöfunartekjum í fastar afborganir eru því komin yfir 50% markið, þegar námslánunum er bætt við. Það er því ekki eitt af hver um sex heimilum sem eru með mjög þunga greiðslubyrði, skv. skilgreiningu Seðlabankans á mjög þungri greiðslubyrði, heldur allt að eitt af hverjum fjórum. Síðan má deila um það hvort það að greiða 20-50% af lágum ráðstöfunartekjum í fastar afborganir lána sé ekki örugglega þung greiðslubyrði yfir í það ið vera MJÖG þung greiðslubyrði. Hér vantar nánari upplýsingar um samsetningu heimilisfólks.

Ég hef stillt upp nýju viðmiði fyrir mjög þunga greiðslubyrði út frá ráðstöfunartekjum. Í töflunni fyrir neðan eru ráðstöfunartekjur á mánuði sýndar í þúsundum króna og greiðslubyrði sem hlutfall (%). Í aftasta dálki er sýnd skipting heimila eftir tekjuhópum.

Tafla 2: Greiðslubyrði einstakra tekjuhópa

	0-10%	10-20%	20-30%	30-40%	40-50%	50-60%	60-70%	70-80%	80-90%	yfir 90%	Alls í tekjuhópi
0-15t. þ.	10%	28%	19%	10%	7%	4%	0%	3%	1%	18%	22%
150-50 þ.	11%	21%	20%	14%	11%	6%	4%	3%	2%	9%	27%
250-50 þ.	14%	23%	24%	16%	8%	5%	3%	2%	1%	5%	17%
350-100 þ.	16%	31%	26%	13%	5%	3%	2%	1%	1%	3%	15%
500-50 þ.	22%	34%	25%	9%	3%	2%	1%	1%	0%	2%	9%
yfir 6:0 þ.	36%	30%	16%	6%	2%	1%	1%	0%	0%	2%	10%

(Allar upplýsingar eru úr gögnum Seðlabanka Íslands)

Grætt er viðráðanleg greiðslubyrði, gult er þung greiðslubyrði, en annað er mjög þung.

Miðað við ofangreindar forsendur, þá eru 46% heimila með viðráðanlega greiðslubyrði, 18% með þunga greiðslubyrði og 36% með MJÖG þunga greiðslubyrði. Meirihluti heimila, eða 54% þeirra, eru því með þunga eða mjög þunga greiðslubyrði, en ekki 23% heimila eins og Seðlabankinn heldur fram.

Það er mikill munur á 23% og 54% og þetta gerir ekkert annað en að versna, nú þegar lán koma úr frystingu og tímabundnar skilmálabreytingar renna út.

Séu þessar tölur notaðar, þá kemur vafalaust líka í ljós að það eru nær því að vera 70% heildarskulda sem eru að veði, en ekki 29%.

4. Tæplega helmingur heimila með íbúðalán í erlendri mynt er með yfir 500 þ.kr. í ráðstöfunartekjur á mánuði

Meira en helmingur heimila með íbúðalán í erlendri mynt er með viðráðanlega greiðslubyrði en tæplega fjórðungur er með mjög þunga greiðslubyrði

Aftur vantar upplýsingar til að sannreyna staðhæfingar sérfræðinga Seðlabankans um viðráðanlega greiðslubyrði. Einnig verður að hafa í huga að hér vantar inn gengistryggð lán sem eru í frystingu eða hafa farið í tímabundna skilmálabreytingu. Samkvæmt upplýsingum frá Kaupþingi, þá hefur um helmingur þeirra sem eru með gengisbundin íbúðalán hjá bankanum nýtt sér að frysta lánin.

Gefum okkur að sú greiðslubyrði sem lýst er í gögnum Seðlabankans standi aðeins fyrir 50% af greiðslubyrði eftir að lán koma úr frystingu, þá breytist fullyrðingin um að meira en helmingur sé með viðráðanlega greiðslubyrði. Allt í einu eru 63% heimila með þunga eða mjög þunga greiðslubyrði samlæmt skilgreiningu Seðlabankans. Raunar eru yfir 50% heimila líklegast með mjög þunga greiðslubyrði. Eina leiðin til að halda meira en helmingi heimila með „viðráðanlega“ greiðslubyrði er því að halda frystingu og skilmálabreytingum áfram. Að halda greiðslubyrðinni, eins og hún var í febrúar, er eina leiðin til að stór hluti heimila í landinu geti boðið heimilisfólki upp á mannsæmandi líf.

Aðrar mikilvægar tölulegar upplýsingar

Seðlabankinn gerir enga tilraun til að skoða eða greina tölur sínar í sögulegu samhengi. Hér fyrir neðan eru teknar saman tölulegar upplýsingar sem mikilvægt er að hafa í huga. Meðfylgjandi töflur og myndir sýna glögg að skuldir heimilanna hafa aukist verulega frá árslokum 2004 til ársloka 2008. Er sama hvaða viðmið er notað, allt ber að sama brunni. Skuldabyrðin hefur aukist gríðarlega og er vart hægt að segja annað en að íslensk heimili séu að komast á vonarvöl.

Skuldir heimilanna við lánakerfið

Tafla 3 sýnir að skuldir heimilanna við bankakerfið hækkuðu um 236% frá árslokum 2004 til loka 3. ársfjórðungs á síðasta ári. Á sama tíma hækkuðu skuldir við ýmis lánafyrirtæki (s.s. íbúðalánasjóð og Frjála fjárfestingabankann) eingöngu um tæp 46%.

Tafla 3. Skuldir heimila við lánakerfið – þróun frá 2004-2008.

Staða í milljórdum króna í lok tímabils	2004	2005	2006	2007	2008,3
Skuldir heimila við lánakerfið, alls	877	1.083,6	1.323,4	1.546,9	1.890,4
Bankakerfi	306,7	544,4	707,5	834,6	1.029,6
Ýmis lánafyrirtæki	407,3	369,2	421,8	493,1	593,9
Lífeyrissjóðir	86,8	92,5	109,2	129,7	156,0
Tyggjafélög	13,5	8,9	7,2	4,5	10,9
Lánasjóður íslenskra námsmanna	62,7	68,6	77,7	85,1	100,1

(Heimild: Seðlabanki Íslands)

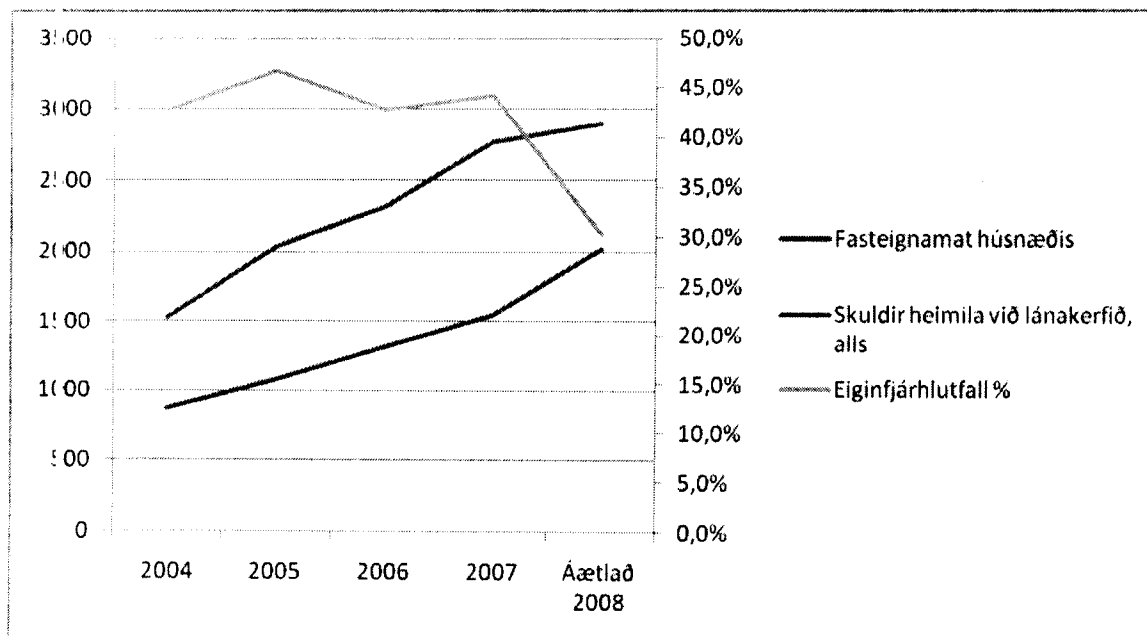
Skuldir og eiginfjárlutfall samanborið við fasteignamat íbúðarhúsnæðis

Í töflu 4 hér fyrir neðan eru skuldir heimilanna skoðaðar í samhengi við fasteignamat húsnæðis og hlut all eigin fjár fasteignaeiganda reiknað. Eins og sést, þá hélst eiginfjárlutfall nokkuð stöðugt á árum um 2004 til 2007, þrátt fyrir að aukning skulda við lánakerfið hafi numið 76,4% á þessum tíma. Helgast það fyrst og fremst af því að fasteignamat hækkaði á sama tíma um 81,0%. Eiginfjárlutfallið féll eftur milli 2007 og 2008 um nærri þriðjung, annars vegar vegna mikilla hækkunar skulda (um 30,4%) og þess að fasteignamat hækkaði um aðeins 4,5% á sama tíma.

Tafla 4. Skuldir heimilanna, fasteignamat og eiginfjárlutfall.

Staða í milljórdum króna	2004	2005	2006	2007	Áætlað 2008
Fasteignamat húsnæðis	1530,7	2032,7	2311,4	2770	2894,1
Skuldir heimila við lánakerfið, alls	877,0	1.083,6	1.323,4	1.546,9	2.017,0
Eiginfjárlutfall %	42,7%	46,7%	42,7%	44,2%	30,3%

Heimild: Seðlabanki Íslands.

Myn 11. Samspil skulda heimila við lánakerfið, fasteignamat og eiginfjárlutfall

Heimild: Seðlabanki Íslands, Fasteignaskrá, Morgunblaðið.

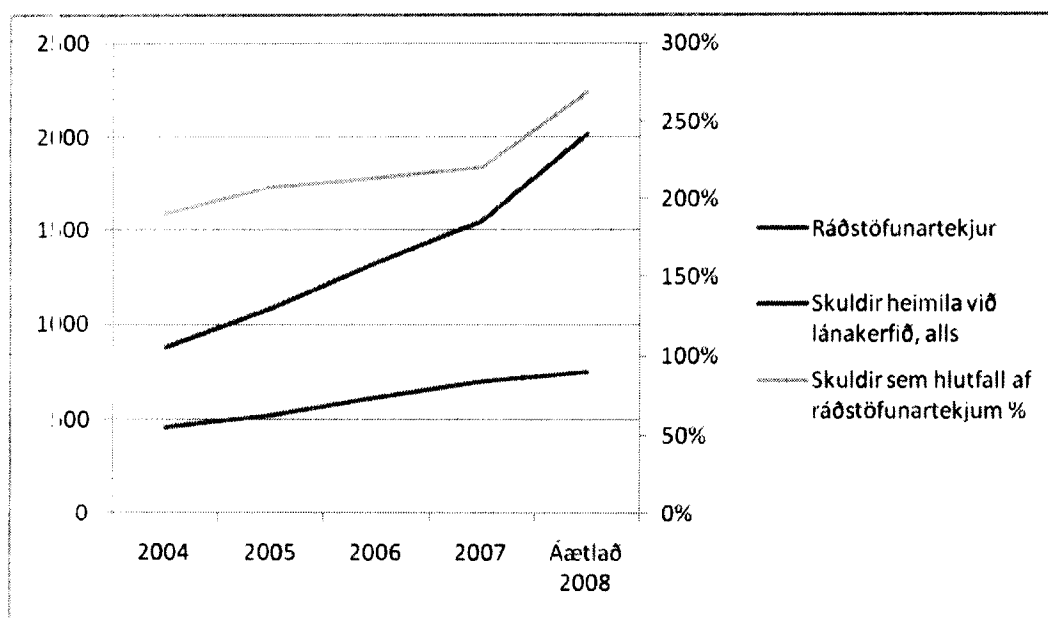
Skuldir í árslok 2008 eru samkvæmt greiningu Íslandsbanka. Upplýsingar um fasteignamat fyrir árið 2007 eru fengnar úr grein í Morgunblaðinu 18. júní 2008. Fasteignamat íbúðarhúsnæðis fyrir 2008 er fengið með því að framreikna mat frá 2007 í samræmi við hækkun allra fasteigna samkvæmt upplýsingum frá Fasteignaskrá.

Skuldir samanborið við ráðstöfunartekjur

Skuldir heimilanna sem hlutfall af ráðstöfunartekjum hafa aukist ár frá ári undanfarna áratugi. Þó hér séu líkleg skóðuð síðustu 5 ár, þá er hækkunin tæp 41% meðan ráðstöfunartekjur hækkuðu um 63%. Sé farið aftur til ársins 1994, þá nemur þessi hækkun 87% þrátt fyrir 240% hækkun ráðstöfunartekna (úr 20 milljörðum 1994 í um 750 milljarða 2008).

Tafla 5: Þróun ráðstöfunartekna og skulda 2004-2008

Staða í milljörðum króna	2004	2005	2006	2007	Áætlað 2008
Ráðstöfunartekjur	460,1	522,7	620,2	701,4	750
Skuldir heimila við lánakerfið, alls	877,0	1.083,6	1.323,4	1.546,9	2.017,0
Skuldir sem hlutfall af ráðstöfunartekjum %	191%	207%	213%	221%	269%

Mynd 2: Þróun ráðstöfunartekna og skulda 2004-2008

Heimildir: Seðlabankinn og Haraldur Líndal Haraldsson.

Þessar þrjár töflur og myndritin sýna svo ekki verður um villst að þróun undanfarna ára hefur bara verið í þá átt að auka skuldsetningu heimilanna. Miðað við upplýsingar um ráðstöfunartekjur og fram færslukostnað í lið 1, má búast við að talsverður hluti lána hafi í raun farið í framfærslu heimilanna.

Samantekt

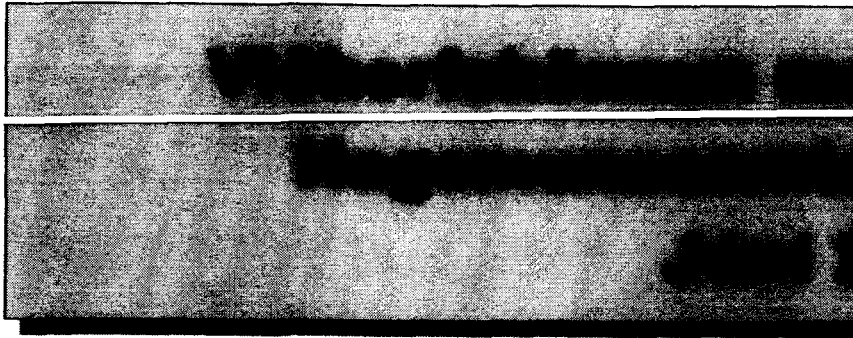
Það er sama hvernig lítið er á tölur Seðlabankans, þær staðfesta að staða heimilanna er mjög slæm. Skuldir stórs hluta heimila eru háar, eiginfjárstaðan slæm og greiðslubyrðin mikil, þrátt fyrir að ótiltekið hluti lánanna sé í frýstingu eða gerðar hafi verið tímabundnar skilmálabreytingar sem lækka greiðslubyrðina tímabundið. Það, sem er allra verst við upplýsingar Seðlabankans, er að 49% heimilanna eru með 250 þúsund eða minna í ráðstöfunartekjur á mánuði. Einnig að 66% einstæðra foreldra er í þeim hópi. Vissulega kemur fram að 50% hjóna með börn eru með 500 þúsund eða meira

Í ráðstöfunartekjur, en miðað við framfærslutölur og útreikninga Arneyjar sem byggja á upplýsingum frá Hagstofunni (tafla 1), þá dugar það mörgum þeirra ekki til framfærslu. Þannig að burt séð frá því að greiðslubyrði lána hafi hækkað mikið í kjölfar lækkunar á gengi krónunnar og verðbólgunnar sem fylgdi, þá duga ráðstöfunartekjur ekki fyrir framfærslu fjölmargra heimila. Þessi heimili hafa því neyðst á unðanförnum árum til að auka skuldabyrði sína.

Eitt stærsta verkefni stjórnvalda á næstu árum er að snúa þessari þróun við. Það verður ekki gert nema með því að bjóða almenningi upp á lánaumhverfi, þar sem skuldir lækka við að greitt sé af lánum í stöðinu fyrir að hækka stöðugt. Þessi eiginleiki verðtryggða lánakerfisins er helsta ástæðan fyrir því að fólk leitaði í gengisbundin lán. Þar var boðið upp á lága vexti og að höfuðstóll lánsins lækkaði í viðniðunargenginu, þegar greitt var af láninu. Meðan gengið helst stöðugt, þá virkar þetta, en enginn gerði ráð fyrir 50% falli krónunnar á innan við tveimur árum, eins og reyndin varð.

Höfundur: Marínó G. Njálsson, stjórnarmaður hjá Hagsmunasamtökum heimilanna

Hagsmunasamtök heimilanna / www.heimilin.is

HRM RANNSÖKNIR & RÁDGJÖF

HRM RANNSÖKNIR & RÁDGJÖF

Hagsmunasamtök Heimilanna

Stöndum við um heiminna og fjölskyldu þessara

www.ferretimn.is / heimiln@heimiln.is

Framkvæmd könnunar

Verkkaupi: Hagsmunasamtök heimilanna

Markmið: varpa skýrara ljósi á viðhorf, stöðu og framtíðarsýn félagsmanna

Tími fyrirlagningar: föstudagur 5. júní - miðvikudags 9. júní

Aðferð: Rafræn fyrirögn - tölvupóstur með hlekk inn á könnun.

Úrtak: Allir félagsmenn í félagatali samtakanna - alls 2100 manns

Fjöldi svarenda: 965

Svarhlutfall: 46%

Svarendur: félagsmenn og velunnarar samtakanna

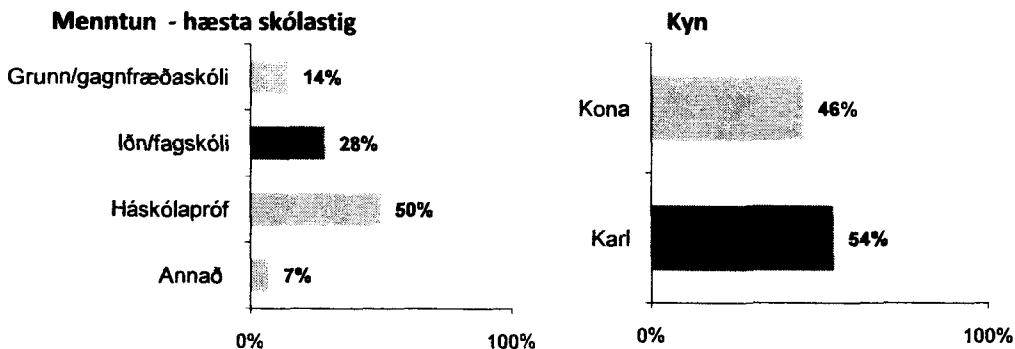
Kvarði: Ýmsir

F. h. HRM 24. júní 2009

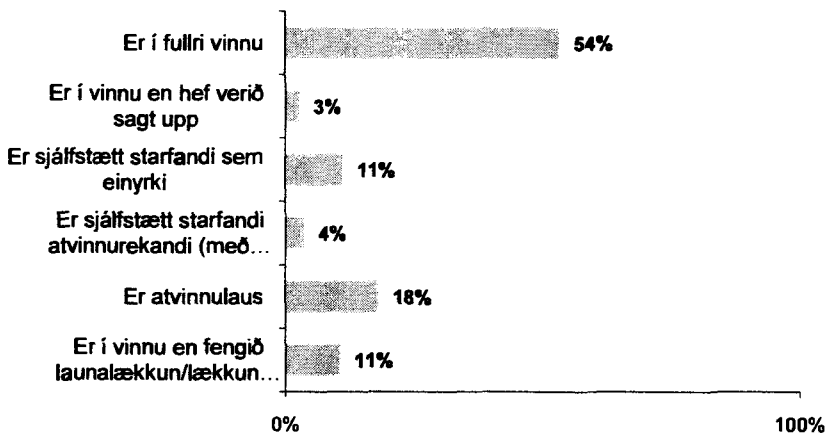
Arney Einarsdóttir

Bakgrunnur svarenda

Meðalaldur svarenda: 43 ára

Staða á vinnumarkaði

Heimilisráðgjafi
Hönnuð

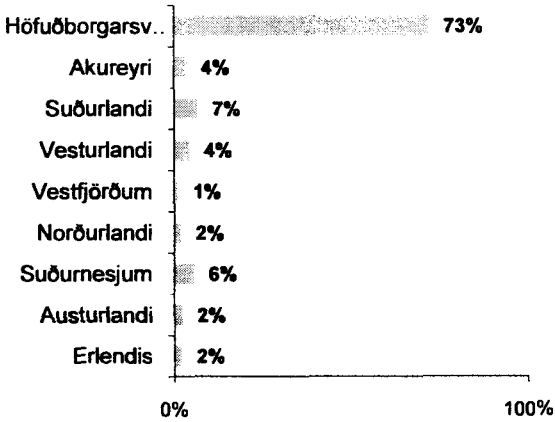

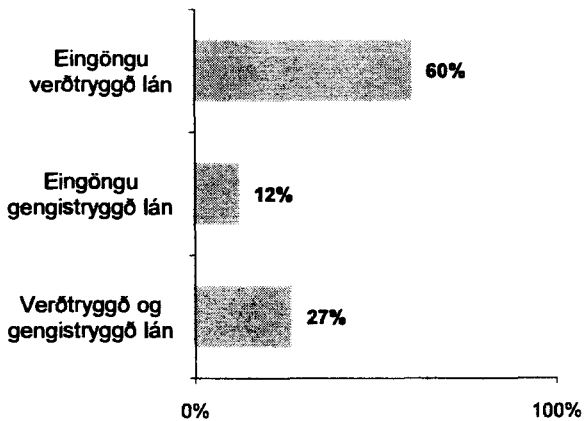
HRM

MARKAÐSÞEORÍU- og RAÐGJAFI

Búseta svarenda

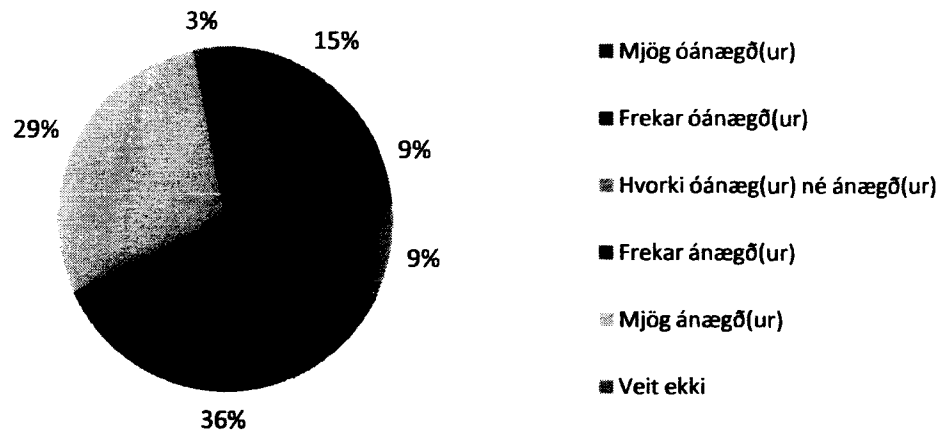

Tegund húsnæðislána

Viðhorf til HH

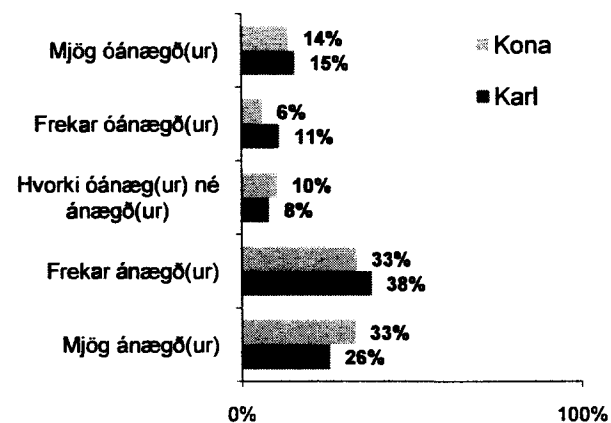
Spurning: Hversu ánægð(ur) eða óánægð(ur) ertu með framgöngu og málfutning Hagsmunasamtaka heimilanna?

Alls 65% svarenda eru mjög eða frekar ánægðir með framgöngu og málfutning HH.

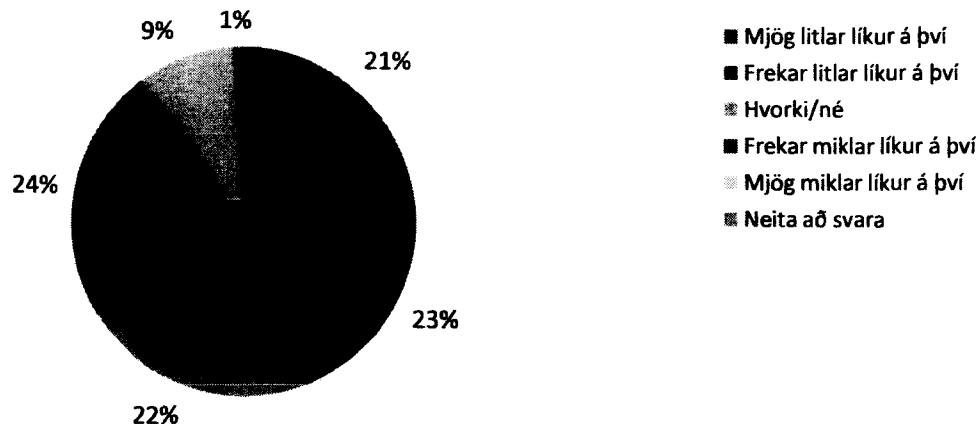
Konur eru aðeins líklegri til að vera "Mjög ánægðar" en karlar. Karlar eru líklegri til að vera mjög/frekar óánægðir en konur.

Heildarfjöldi svarenda: 962

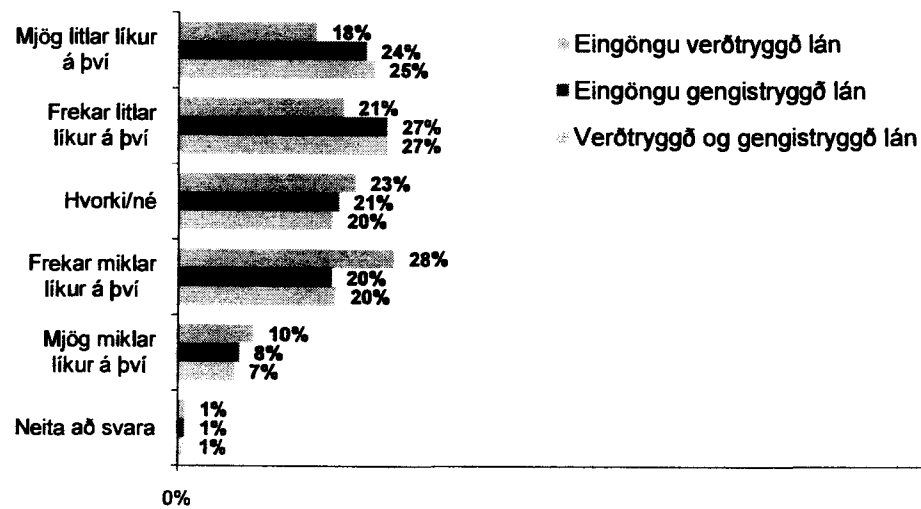
Geta til að standa við skuldbindingar

Spurning: Hverjar telurðu líkurnar á því að þú og þín fjölskylda geti staðið við fjárhagslegar skuldbindingar heimilisins næstu 6 mánuði?

44% svarenda telja frekar eða mjög litlar líkur á því að þeir geti **ekki** staðið við skuldbindingar heimilisins næstu mánuði en hlutfallslega færri eða **33%** telja mjög eða frekar miklar líkur á því að þeim takist það.

Svarendur með erlend lán og blönduð lán telja síður líkur á því að þeir geti staðið við skuldbindingar sínar, eða alls 51% þeirra sem eru eingöngu með erlend lán og 52% þeirra sem eru með blönduð lán en aðeins 39% þeirra sem eru með eingöngu verðtryggð lán.

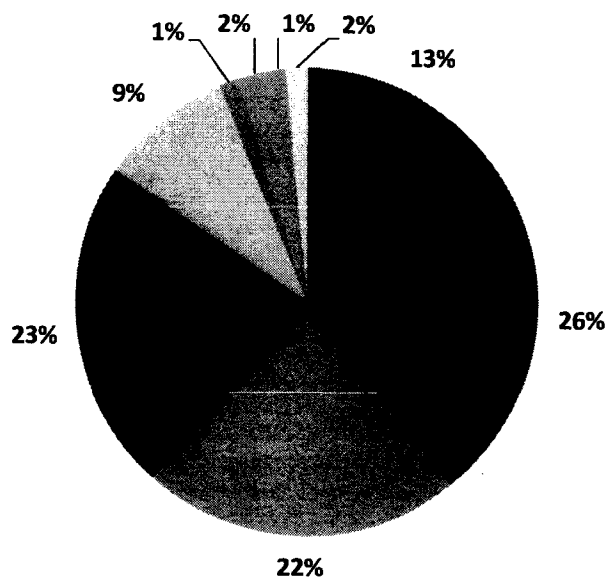
Heildarfjöldi svarenda: 962

Fjárhagur heimilisins

HRM

Spurning: Hver af eftirtöldum fullyrðingum lýsir best fjárhag heimilis þins núna?

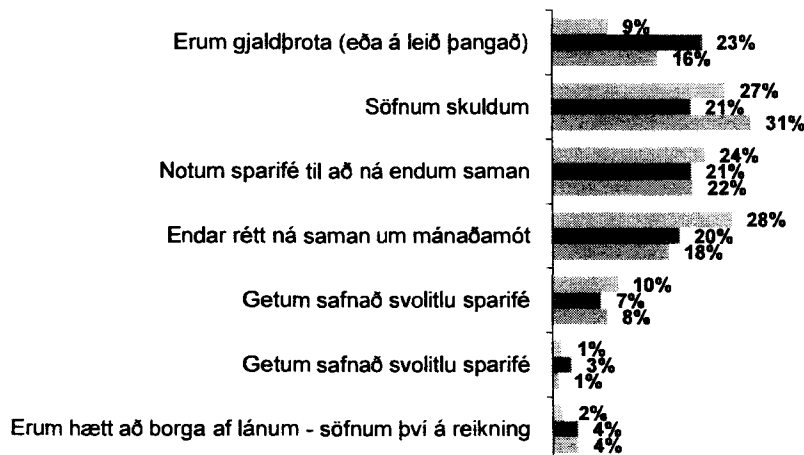

- Erum gjaldþrota (eða á leið þangað)
 - Söfnum skuldum
 - Notum sparifé til að ná endum saman
 - Endar rétt ná saman um mánaðamót
 - Getum safnað svolitlu sparifé
 - Getum safnað talsverðu sparifé
 - Erum hætt að borga af lánum - söfnum því á reikning
 - Veit ekki
- Neita að svara

Afgerandi meirihluti svarenda, eða 61% er ekki að ná endum saman með tekjum sínum, annað hvort gjaldþrota eða á leið þangað, að safna skuldum eða að ganga á sparifé sitt. 85% þeirra sem eru með eingöngu gengistryggð lán ná ekki endum saman.

Um 2% svarenda eru hættir að borga af lánum sínum, eða tæplega 20 manns. Hlutfallslega mun fleiri þeirra sem eru með erlend lán eru gjaldþrota eða á leið þangað.

Heildarfjöldi svarenda: 965

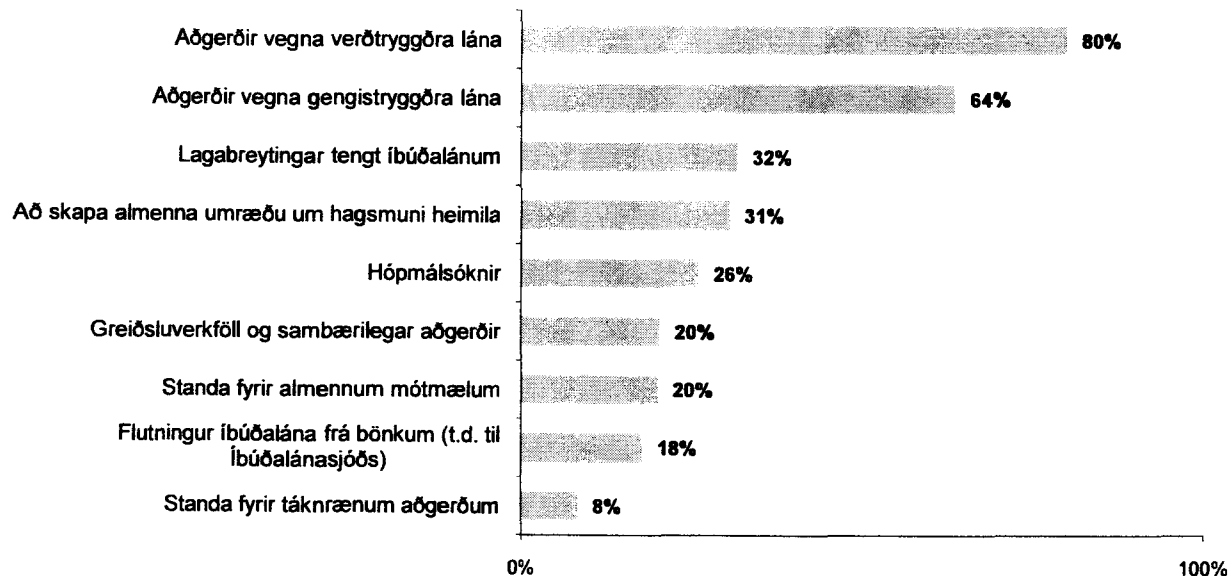
- Eingöngu verðtryggð lán
- Eingöngu gengistryggð lán
- Verð- og gengistryggð lán

Forgangs baráttumál/aðferðir HH

HRM Hagsmunasamtök Háskólanna

Spurning: Hver telur þu að forgangs baráttumál samtakanna eigi að vera núna? (veldu allt að, en þó ekki fleiri en 3 valkosti)

Flestir svarenda telja aðgerðir vegna verðtryggðu lánin vera forgangsmál og næst flestir aðgerðir vegna gengistryggðra lána. Það endurspeglar í raun það að hlutfallslega fleiri félagsmenn eru með verðtryggð lán en gengistryggð lán.

Aðeins 20% svarenda telja greiðsluverkföll og sambærilegar aðgerðir vera forgangsmál og sama er að segja um almenn mótmæli. Hlutfallslega fleiri velja "að skapa almenna umræðu" og einnig velja fleiri hópmálsóknir.

Heildarfjöldi svarenda: 965

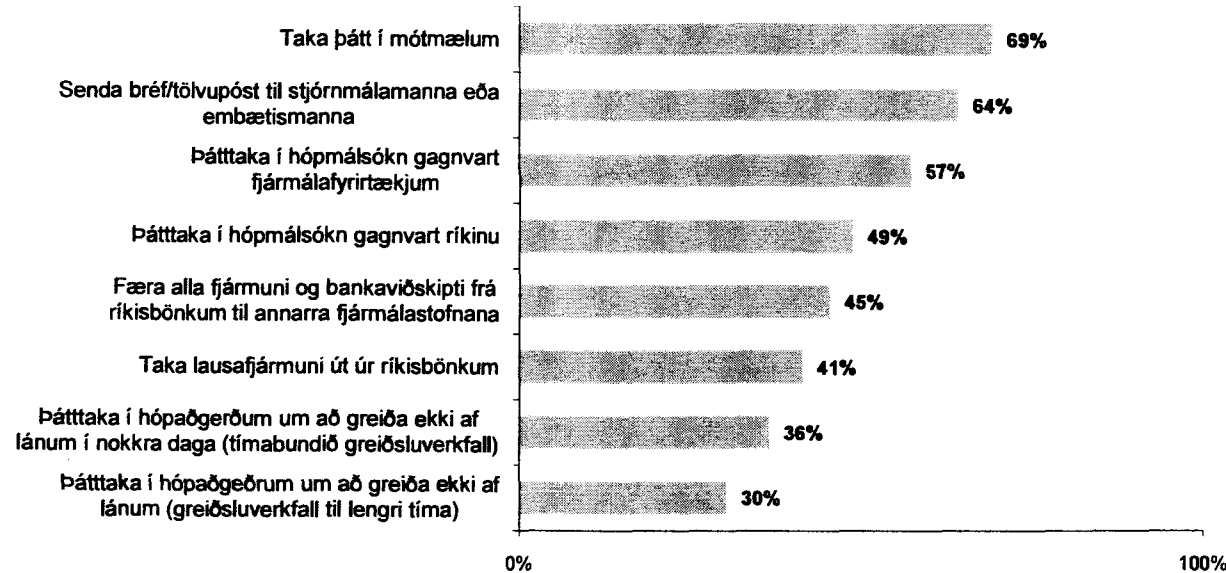
Samtalan er hærri en 100% þar sem svarendur máttu velja allt að þrjá valkosti.

Aðgerðir sem tilbúin/n að grípa til..

HRM HÍSKÓLINN

Spurning: Hvaða aðgerða ert þú tilbúin/n að grípa til, með það að markmiði að þrýsta á um aðgerðir stjórnvalda? (mátti velja alla valkosti)

Flestir svarenda eru tilbúnir að taka þátt í mótmælum, senda bréf/tölvupóst til stjórnámálanna og í þriðja lagi taka þátt í hópmálsókn gagnvart fjármálafyrirtækjum en aðeins 30% eru tilbúnir að fara í greiðsluverkfall til lengri tíma en nokkuð fleiri tilbúnir í annars konar fjámálaaðgerðir.

Heildarfjöldi svarenda: 965

Samtalan er hærri en 100% þar sem svarendur máttu velja alla valkosti sem þeir væru tilbúnir að grípa til.

Greiðslu
Magna bláttíu
16. júní sl.

G alþrot íslensku vísitölufjölskyldunnar

Ríkisstjórnin og Seðlabankinn keppast við að reikna út skuldir, tekjur og greiðslubyrði heimilanna þessa dagana. Síðan er leitast við að telja almenningsi í trú um að heimilin geti vel staðið undir sluldabagga bæði þjóðarinnar og heimilanna, sem þyngist dag frá degi vegna óðaverðbólgu og vaxingar krónunnar, sem og aðgerða stjórnvalda. Slíkar yfirlýsingar og upplýsingar virðast þó vera algjörlega á skjön við þá mynd sem upplýsingaveitur og hagtölur opinberra aðila gefa af stöðu heimilanna.

Enginn hagfræðingur eða reiknimeistari hjá því opinbera eða hjá launþegahreyfingunni, virðist hins vegar hafa séð ástæðu til eða hefur kannski öllu heldur ekki lagt í, að rýna í þær tölur sem nílsgast má hjá opinberum aðilum til að stilla upp restrarreikningi vísitölufjölskyldunnar. Upplýsingar um meðal-jóninn og vísitölufjölskylduna eru birtar og uppfærðar reglulega á vef Hagstofunnar. Þar er á nálgast upplýsingar á borð við meðallaun, verðbólgu og neysluvísitölu og verðbólguþátt. Að auki framreikna reiknivélar lánastofnana, s.s. Íbúðalánasjóðs, greiðslubyrði lána miðað við gefnar forsendur. Með því að nýta markvisst þessar upplýsingaveitur má sjá, hvernig meðaljónum reiðir af frá einum tíma til annars og jafnvel greina hættumerkin, áður en í verulegt óefni er komið í heimilisrekstri vísitölufjölskyldunnar.

Heimatökin eru því hæg fyrir þá sem vilja reikna út hvort íslenska vísitölufjölskyldan eigi sér vörðreisnar von, miðað við þær opinberu forsendur sem henni eru áskipaðar út frá meðaltalsútreikningum og útgefnum vísitölum. Þetta eru vel að merkja þær reikningsstærðir og tælikvarðar sem m.a. hækkar á höfuðstól lána og afborgunum taka mið af. Fyrst þarna er um nógu áreiðanlega mælikvarða að ræða þegar greiðslur heimilanna af lánum eiga í hlut, þá hljóta þeir einnig að vera nægilega traustir fyrir útreikninga á rekstrargrundvelli heimilanna og greiðslugetu.

Á heimasíðu Hagstofunnar (www.hagstofa.is) eru einnig reiknivélar fyrir vísitöluþöla frá einum tíma til annars. Ætla má að beita megi þeim á meðallaun og neysluútgjöld (án húsaleigu), þar sem þau eru ekki uppfærð jafn reglubundið og vísitölurnar. Síðan má taka meðalíbúðarlán hjá íslenskum fjölskyldum, sem Seðlabankanum reiknast til að nemi um 16 milljónum króna, og beita reiknivél í úðalánasjóðs á það lán miðað við að um verðtryggt lán væri að ræða (erfiðara að reikna út gengistryggt lán þar sem gengið sveiflast nú dag frá degi og ekki fyrir nokkurn mann að spá fyrir um hvernig það þróast). Til að gæta hófs miða útreikningar hér við nokkuð lágan verðbólguþátt, eða það verðbólguþátt Seðlabankans sem hærra er og var síðast þegar að var gáð 4% (er þá ekki tekið tillit til þess að verðbólga hafi síðasta árið verið nær 20%). Einnig er hér miðað við að báðar fyrirvinnur fjölskyldunnar séu með námslán hjá Lánasjóði íslenskra námsmanna og að afborganir séu 375% af heildartekjum.

Niðurstaðan er mjög skýr. Eins og sjá má á meðfylgjandi mynd, þá á íslenska vísitölufjölskyldan, en eð tvær fyrirvinnur í fullu starfi á meðallaunum (366.0000 kr), tvö börn á framfæri og meðalstórt íbúðarlán sér engan veginn vörðreisnar von, heldur safnar hún skuldahalla upp á rúmar tvær milljónir á ásgrundvelli. Ætla má að rekstrarniðurstaða annarra óhagkvæmari heimilisforma s.s. eins og ehleypingsheimila og þar sem fleiri börn eru í heimili, sé jafnvel enn verri.

Rekstrarreikningur (m.v. meðallaun og 2. vinnu)	IKR
Laun karls (nettó) kr. 260.268 x 12 mán*	3.123.216
Laun konu (nettó) kr. 260.268 x 12 mán*	3.123.216
Samtals	6.246.432
Gjöld	
Neysluútgjöld vísitöluþjónsáttunnar2+2**	6.925.046
Afborganir af íbúðalánum m.v. 30 ára lán ***	1.077.899
Afborganir af LÍN lánum (3,75% af tekjum)	329.400
Samtals	8.332.345
Ungagnatöskil/þáttur	-2.085.913

Mynd: Rekstrarreikningur íslensku vísitöluþjónsáttunnar.

* m.v. meðallaun skv. Hagstofunni og uppfært m.v. þróun launavísitölu til maí 2009

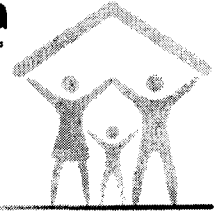
** m.v. neysluútgjöld fjögurra manna fjölskyldu án húsaleigu og þróun neysluvísitölu til maí 2009

***M.v. meðalíbúðalán upp á 16 mkr., 30 ára lánstíma og 4% verðbólgu skv. reiknivél ÍLS

Ljóst er að þessar niðurstöður fela í sér áleitnar spurningar um íslensku vísitöluþjónsáttuna og næguleika hennar á að sjá sér farborða, hvað sem líður útreikningum og yfirlýsingum stjórnvalda. Með hvaða móti á vísitöluþjónsáttunni að vera fært að minnka útgjöldin um rúmlega tvær milljónir króna á ári? Hvert stefnir skuldasöfnun heimilanna þegar verð á neysluvörum fer stöðugt hækkandi, a borganir af húsnæðis- og bílalánum hækka jafnt og þétt fyrir tilstuðlan eða samspil verðbólgu og/eða veikingar krónunnar, sem og vegna aðgerða ríkisstjórnarinnar? Hver verða síðan áhrif vörðbótarskerðinga sem stjórnvöld áforma að grípa til? Blasir eitthvað annað við þrautpíndri vísitöluþjónsáttu en gjaldþrotaúrskurður? Fela þessar niðurstöður í sér einhverja von um að fjögurra manna vísitöluþjónsáttu geti yfir höfuð séð sér farboða hér á landi? Eða er eina von hennar um ríshæfingunni rekstrargrundvöll og bjartari framtíð að hefja nýtt líf í öðru landi, þar sem réttlæti ríkir í neytenda- og lánamálum og betri rekstrargrundvöllur hefur verið skapaður fyrir heimilin?

Arney Einarasdóttir

Höfundur er stjórnarkona í Hagsmunasamtökum heimilanna, framkvæmdastjóri og ráðgjafi hjá HRM – rannsóknir og ráðgjöf og lektor við Háskólann í Reykjavík.

Fylgibréf með samfélagssáttmála HH

„Ef vér slítum í sundur lögín, slítum vér og í sundur friðinn“

Sættir og málamiðlun í deilum eru lykilhugtök í friðarboðskap þeirra bóka sem skrifaðar voru á mestu ófri þartímum þjóðarinnar, þegar kristni var tekin upp á landinu árið 1000. En hvernig skildu menn þess tíma hugtakið lög? Lög voru alls ekki lagabókstafurinn fyrst og fremst; lögín voru samfélagið sjálft, hin siðræna undirstaða, rétt hegðun gagnvart náunganum, heiðarleiki. Ef lögín voru slitinn, ef samfélagið var brotið upp var ófriður skollinn á. Nú hafa þessi varnaðarorð Þorgeirs Ljósvetningagoða orðið að rauðveruleika á okkar tímum, þegar ráðamenn þjóðarinnar hafa “slitið í sundur lögín.”

Stjórn Hagsmunasamtaka heimilanna vill með meðsendu fylgiskjali koma á framfæri lykilatriðum um málafni heimilanna inn í umræður um Samfélagssáttmála þann sem nú er í smíðum.

Seni frjálsir þegnar hefur almenningur í landinu kosið sér fulltrúa, sér jafna menn og konur, til að fara með hagsmunamál sín í stjórnsýslu og lykilstofnunum samfélagsins. Það er gert í því sjónarmiði að jafna stöðu þegnanna á milli, skapa jöfn skilyrði til atvinnustarfsemi og jafnframt að hlúa að uppbyggingu samfélagslegra þátta.

Unc anfarin ár hefur þessi skilningur snúist allur á hvolf og þegnarnir eru farnir að þjóna samfélagsyfirbyggingunni og eru orðnir að þrælum fjármálastofnana. Ef skapa á skilyrði fyrir frjálsa þegna til að búa í þessu landi og byggja hér upp atvinnulíf til framtíðar verður að snúa þessum formerkjum aftur við og hlúa að grunnstoðum samfélagsins, þegnum sjálfum, heimilunum í landinu.

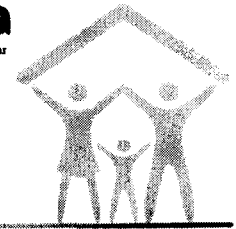
Stjórn Hagsmunasamtaka heimilanna óskar ykkur góðs gengis í þeirri miklu vinnu sem þið eigið fyrir höndum og er boðin og búin til að leggja sitt af mörkum í því samhengi, sé þess óskað.

Stjórn Hagsmunasamtaka heimilanna, Reykjavík 5. júní 2009

www.heimilin.is

Þós ur þessi hefur og verður einnig sendur til:

Löngfráfaráðherra
Ljómálaráðherra
Viðskiptaráðherra
Dómismálaráðherra
Félagsmálaráðherra
Allra þingmanna allra flokka
Ríkissáttasemjara
Stjórnar ASÍ
Stjórnar SA
Stjórnar SI
Allra helstu sambanda og félaga verkalýs og launþega
Sambands Íslenskra sveitarfélaga og aðilarfélaga
Ejómíðla
Samtökum, stofnunum og talsmanni neytenda

Markmið og kröfur til nýs samfélagsáttmála

Markmið

Stjórn Hagsmunasamtaka heimilanna telur ljóst að alger forsendubrestur sé kominn upp í veðlánum heimila, bæði hvað varðar verð- og gengistryggð lán, sem vegur að fjárhagslegu sjálfstæði íslenskra heimila og gæfur undan tilvist þeirra og framtíðarsýn.

Forsendur endurreisnar eru að leiðréttingar á stöðu mála eigi sér stað í sumar og í framhaldi sameinist hagsmunaaðilar og stjórnvöld um endurmótun og þróun kerfis með það að leiðarljósi að ábyrgð í lánveitingum verði framvegis deilt af meira jafnræði milli lánveitenda og lántaka. Jafnframt verði samtímis hafist handa við að snúa ógnvekjandi skuldastöðu heimilanna við.

Hagsmunasamtök heimilanna setja hér með fram tillögur að leiðum, sem innlegg í nýjan samfélagsáttmála, til að sátt náist aftur milli hins opinbera, fjármálakerfis, atvinnulífs og heimila hér á landi sem allra fyrst. Sú sátt sem hefur varað í fjölda mörg ár, um í raun meingallað fjármálakerfi, var rofin í undanfara bankahrunsins. Ljóst er að hvorki heimilin né atvinnulífið í landinu hafa lengur ráð á núverandi verðtryggðu lána kerfi, sem hlýtur að kalla á fullkomna endurskoðun kerfisins. Til að endurheimta og byggja aftur upp traust milli þessara aðila og koma á nýjum samfélagsáttmála telur stjórn Hagsmunasamtaka heimilanna nauðsynlegt að vinna að eftirfarandi markmiðum og aðgerðum:

- Meginmarkmið er að efla trú landsmanna á grunnstoðir samfélagsins í kjölfar hrunsins og byggja upp von um sanngjörn og uppbyggileg skilyrði fyrir fjölskyldur hér á landi til framtíðar og koma þar með í veg fyrir upplausn og umfangsmikinn landflóttu.
- Leiðréttu stöðu gengis- og verðtryggðra neytendalána strax í sumar.
- Leitað verði allra leiða til að skapa eins mörgum og hægt er fjárhagslegar forsendur til að halda húsnæði sínu með því að laga til langs tíma greiðslubyrði að greiðslugetu, án þess að lengja stöðugt í lánnum
- Endurvinnu kaupmátt heimilanna með því að draga markvisst úr skuldsetningu þeirra með skýrri sameiginlegri stefnumörkun hins opinbera, samtaka neytenda, launþega og atvinnulífs. Forðast ber þensluhvetjandi úrræði og álögur sem munu hækka beint innlent verðlag og draga þannig úr samkeppnishæfi framleiðslufyrirtækja, útflutningsgreina og ferðaþjónustufyrirtækja.
- Afnema tengingu neysluverðsvísitölu við veðlán neytenda og gera lánakjör veðlána sambærileg og á Norðurlöndunum.
- Koma á virkum samkeppnismarkaði með íbúðarhúsnæði, bæði á eignar- og leigumarkaði.
- Tryggja að allir landsmenn, 18 ára og eldri, geti verið þátttakendur á húsnæðismarkaði eftir efnum, áherslum og aðstæðum.
- Endurskapa fjármálakerfið sem sanngjarnan bakhjarl heimila og atvinnulífs landsins, sem stenst samanburð fjármálakerfa Norðurlandanna.

- Jafna ábyrgð lántakenda og lánveitenda við útlán, m.a. með því að takmarka veð við veðandlag, takmarka kröfur um ábyrgðarmenn, afnema samkeppnishamlandi gjöld og kvaðir fjármálafyrirtækja.
- Snúa kredithagkerfinu í debethagkerfi með áherslu á frjálsan sparnað.
- Tryggja betri vernd og vitund neytenda um rétt og skyldur með eflingu málaflokksins.
- Yfirfara og endurskoða útreikninga og forsendur verðtryggingar og verðbreytinga á núverandi lánasöfnum, fyrir 1.okt. nk.
- Endurskoða lög um greiðsluáðlögun, innheimtukostnað og fyrningarfrest fyrir 1.okt. nk., svo að kynnt úrræði virki í reynd fyrir almenning, séu raunhæf úrræði og þannig að viðreysnar sé von eftir þrot.

Bráðaaðgerðir - tillaga HH að nauðsynlegum tafarlausum aðgerðum

Grunnkrafa er gerð um að ábyrgð og kostnaði sé jafnað milli lántakenda og lánveitenda með leiðréttingu veðlána, samkvæmt tillögum HH á fjárhagslegum skaða þeim sem hlotist hefur í aðdraganda og í kjölfar hruns fjármálakerfisins. Samtökin hafna einhliða boðaðri leið stjórnvalda að deila kostnaði vegna efnahagshrunsins út frá skuldastöðu heimilanna eins og nú er gert með því að knýja fram skulðviðurkenningu veðkrafna fjármálastofnana. Þessar veðkröfur sem um ræðir eru langt umfram þær skuldir sem upphaflega var stofnað til af samningsaðilum og þar með langt umfram upphaflega samninga og greiðsluáætlanir. Þær fela í raun í sér stórtæka eignaupptöku í eiginfjárlut fjölskyldna í fasteignum, sparnaði og jafnvel ævilanga áskrift fjármálafyrirtækja að framtíðartekjum lántakenda. Samtökin hafna því einnig að hægt sé hægt að senda bakreikninga á verðtryggð lánasöfn heimilanna með beinum hækkunum á neysliverðsvisitölu. Heimilin eru ekki, og mega ekki vera, botnlaus sjálfþökusjóður til að bæta fyrir tjón sem varð vegna óábyrgrar útlánastefnu fjármálastofnana og meingallaðrar efnahagsstjórnar stjórnvalda.

Gerð er krafa um að hrun efnahagskerfisins og þar með vandi heimilanna sé skilgreint sem þjóðhagslegt vandamál, sem beri að taka á með tilstilli sameiginlegra sjóða og taka tillit til í samningagerð við kröfuhafa, þar sem byrðum verði deilt í samræmi við tekjur.

- Ríkissjóður takmarki ábyrgðir sínar á skuldbindingum vegna fjármálastofnana við reglugerðir og samþykktir. Jafnræðis verði gætt í úrræðum og lausnum gagnvart mismunandi eignarformum.
- Leiðrétting gengistryggðra veðlána. Boðið verði upp á að breyta gengistryggðum veðlánum heimilanna í verðtryggð, sem miðist við gengi lántökudags. Lánið verði síðan uppreiknað miðað við verðbætur frá og með sama tíma.
- Leiðrétting verðtryggðra veðlána. Verðbótapáttur verðtryggðra veðlána heimilanna verði leiðréttur aftur til 1.janúar 2008 og miðist þá við 4% verðbótapak skv. hámarks þolmörkum verðbólgu markmiða Seðlabanka Íslands.
- Leiðrétting veðlána taki einnig til uppgjöra á veðlánum frá og með 1.janúar 2008, þar með talið upp- og inngreiðslum á höfuðstóla og nauðasamningum.
- Tafarlaust verði sett á stofn sáttanefnd / gerðardómur í anda tillagna Talsmanns neytenda með það að markmiði að forða frekari eignabruna og frekari fjárhagshremmingum heimilanna með sem

skjótverkustum hætti. Mikilvægt er að almenningur fái sem fyrst skýr jákvæð skilaboð um að stjórnvöld kveði á um jöfnun ábyrðar milli lántakenda og lánveitenda, sem samtímis eflir traust milli almennings, stjórnvalda og fjármálakerfisins og styrkir greiðsluvilja.

- Breyting á lögum um greiðsluaðlögun, skv. tillögum HH sem lagðar voru fyrir Alsherjanefnd Alþingis (sjá vefsíðu www.heimilin.is). Meginefni tillagna HH voru að úrræðið gildi fyrir alla óháð atvinnuformi. Jafnframt að úrræðið taki strax á skuldum fólks en ekki verði farin leið sem má kalla lengingu á hengingaról með tilsjónarmanni.
- Breyting á lögum um innheimtulög. Krafa HH er að lágmarks neytendavernd komi fram í þessum lögum og reglugerð sem þeim fylgir. Setja þarf % þak á innheimtukostnað t.d. 20% á skuldir innan við 50.000 kr. Koma þarf í veg fyrir göt í lögum, sem gera slyngum innheimtulögfræðingum kleift að nýta sér í innheimtuaðgerðum sínum gagnvart heimilum.
- Breyting á lögum um fyrningu kröfuréttinda. Krafa HH er að fyrning fyrir einstaklinga sé 5 ár og alfarið sé komið í veg fyrir að hægt sé að endurnýja fyrndar kröfur með nokkrum hætti.

Viðs úningur - tillaga HH að aðgerðum til viðsnúnings á skuldastöðu heimilanna

Grur nkrafan er að stjórnvöldin í samvinnu við fulltrúa neytenda og verkálýðshreyfinguna setji fram marl vissa og tímasetta áætlun um leiðir til að minnka skuldastöðu heimilanna. Árið 1995 voru heilarskuldir 125% af ráðstöfunartekjum og höfðu hækkað í 221% af ráðstöfunartekjum við ársbyrjun 2008 og un 280% við árslok 2008. Á sama tíma hefur skuldastaða heimila hinna Norðurlandanna farið lækkandi.

- Neytendastofnun verði stofnuð að norrænni fyrirmynd og fjármögnuð af ríkinu. Þar verði öll svið neytendamála sameinuð og eflað stórlega. Meginmarkmið er að snúa ofan af sí hækkanði skuldsetningu heimilanna með breytingum á samkeppnisumhverfi helstu útgjaldaþátta heimilanna, breytingum á fjármögnun veðlána, aukinni upplýsingagjöf um réttindi, skyldur og efla almenna meðvitund um fjármál heimila og einstaklinga með það að markmiði að hvetja til debetneyslu og frjáls sparnaðar.
- Tafarlaust verði sett á nefnd / gerðardómur sem yfirfari reiknireglur og útfærslur á útreikningi verðbóta út frá neysliverðsvísitölu. Reikniaðferðir fjármálastofnana verði sannreynðar. Komi fram misbrestur á útreikningi lántakendum í hag verði tafarlaust sett fram tímasett áætlun um leiðréttingu.
- Tafarlaust verði sett fram tímasett áætlun um afnám verðtryggingar og að kjör á veðlánnum neytenda verði sambærileg kjörum Norðurlanda. Fram að afnámi verði bæði sett þak á óverðtryggt breytileg veðlán og á verðbætur verðtryggðra veðlána.
- Samkeppnishamlandi gjöld við veðlán verði tafarlaust afnumin. Öll gjöld við afgreiðslu lána endurspegli raunkostnað og verði föst upphæð, óháð upphæð láns.
- Kvaðir fjármálastofnana um umfang viðskipta verði bannaðar.
- Jafna ber ábyrgð lántakenda og lánveitenda við ný veðútlán, með því að lögboðið verði að veð skuli ávallt takmarkast við veðandlag.
- Breytingar á lögum um ábyrgðarmenn, þar sem óheimilt verði að krefjast ábyrgðarmanna við veðlán.

- Skattaumhverfi verði breytt þannig heimilin og menntun verði varin í víðasta skilningi. Koma verður í veg fyrir beina fjárhagslega hvatningu kerfisins til skilnaða og undanskota frá sköttum. Í skattaáherslum séu innbyggðir hvatar til að stofna til heimila / fjölskyldna, þar sem sérstaklega er tekið tillit til barnafjölskyldna. Heimiluð verði nýting persónuafsláttar innan kjarnafjölskyldna, þeas. milli foreldra og ungmenna á framfærslu foreldra sinna. Vaxta- og húsaleigubætur komi til afsláttar á tekjuskatti vegna kaupagreiðslna eða leigugjalds á lögheimili. Hvatt verði til sí- og endurmenntunar með skattaafslætti á útlögðum kostnaði vegna náms og vegna faglegrar símenntunar. Mótuð verði valfrjáls sparnaðarleið fyrir ungt fólk til fasteignakaupa sem veiti afslátt af tekjuskatti, sbr. BSU kerfi Norðmanna.

Efnahagslegt jafnvægi til framtíðar - tillögur HH

Grur nkrafan er að slegin verði raunverulegri skjaldborg um heimili landsins og að lausnir í dag skapi ekki augl ós ný vandamál til framtíðar, ss. undirliggjandi verðbólguþrýsting vegna yfirþyrmandi persónubundinna skulila heimila og atvinnulífs.

Lágnarkraka ber umfang þrötaúrræða með fyrirbyggjandi aðgerðum til að skjóta styrkari stoðum undir atvir nustig og þar með greiðslugetu og greiðsluvilja, sem munu skila sér í minni undanskotum. Það mun einn g styrkja fjárhagslega stöðu ríkis og sveitarfélaga.

- Lækka verður stýrivexti, lánskostnað og auka almenna lánafyrirgreiðslu tafarlaust til að forða enn frekari þrengingum atvinnulífsins, til að forða frekari útbreiðslu atvinnuleysis.
- Íbúðalánasjóður verður að taka þátt í samkeppni við aðrar fjármálastofnanir með boði á endurfjármögnun fasteignaveðlána og óverðtryggðum lánnum.
- Fjölga ber möguleikum á búsetu- og eignarformum heimila til samræmis lausnum á Norðurlöndunum. Ef lánshlutfall verður lækkað sbr. tillögur um takmörkun veðs við veðandlag er ljóst að eftirspurn eftir leiguhúsnæði mun aukast verulega. Ennfremur þarf að stuðla að meiri samkeppni á milli eignar- og leiguforma til að framkalla eðlilegri verðmyndun á fasteignamarkaði.
- Skattaumhverfi verði endurskoðað og endurmetið til jöfnunar og jákvæðrar stýringar til samræmis við norrænt fjölþrepa skattaumhverfi.

Stjórn Hagsmunasamtaka heimilanna
Reykjavík 5. júní 2009